

1. POJAM I PRIRODA INSTITUCIJE ŠEFA DRŽAVE

Nastankom države, koja predstavlja oblik političkog organizovanja društva, nastala je i ličnost (ili ličnosti) koja se nalazi na čelu države. Tu ličnost zovemo šef države. Šef države predstavlja najstariju instituciju države. Kroz istoriju se uloga šefa države mijenjala, njegova moć je slabila i jačala, ali bez obzira na sve šef države kao institucija je stalan, jer ne postoji država bez svog šefa. Sve do nastanka parlamenta i vlade šef države je bio jedini nosilac vlasti u državi. Funkcija šefa države postoji u kontinuitetu od kada postoji država. Šef države predstavlja državu kao poseban subjekt, ali sam nije subjekt međunarodnog prava.¹ Njegovo predstavljanje države prema inostranstvu, kao i unutrašnje zastupanje odvija se u okvirima ustavnih ovlašćenja - prerogativa.

Zavisno od oblika vladavine, države se dijele na republike na čelu sa predsjednikom i monarhije na čelu sa monarhom. Na čelu republike nalazi se predsjednik koji za šefa države dolazi izborom i njegov mandat je zakonski ograničen. Predsjednik, kao šef države, odgovara krivično i materijalno, a takođe može da snosi političku odgovornost. Za razliku od predsjednika, monarh kao šef države na državnu funkciju dolazi naslijeđem (naslijeđuje prijestol), nema vremensko ograničenje mandata (najčešće vlada doživotno), ne podliježe političkoj i krivičnoj odgovornosti, dok to nije slučaj kada je riječ o materijalnoj odgovornosti.

Od XI vijeka pa do danas način vladavine monarh se mijenjao. U staleškoj monarhiji (XI do XV vijeka) vlast monarha je bila slaba i ograničena staleškim skupštinama i sveštenstvom. U vrijeme apsolutne monarhije (XV do XVIII vijeka) monarh je bio jedini nosilac cjelokupne vlasti i njegova vladavina je bila neograničena. Od XVIII vijeka pa sve do danas, vrijeme ustavne monarhije, monarh je šef izvršne vlasti i njegova vlast je ograničena ustavom. U parlamentarnoj monarhiji vlast monarha je ograničena parlamentom i njegova ovlašćenja imaju simboličko značenje.

Ovlašćenja šefa države različita su zavisno od sistema vlasti, ali postoje određena ovlašćenja koja su šefovima zajednička bez obzira kakav je sistem vlasti. U ta ovlašćenja spadaju, već navedeno, predstavljanje države u zemlji i inostranstvu, postavljanje i opoziv diplomatskih predstavnika, kao i određena počasna prava koja nemaju druge ličnosti.

¹Kuzmanović Rajko, Karan Siniša, 2015. godina, *Ustavno pravo peto izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Banja Luka, Panevropski Univerzitet "Apeiron" Banja Luka, str.321

Pored ovih ovlašćenja šef države ima i određena ovlašćenja kao što su: pravo amnestije (obustava krivičnog postupka za više osoba), pravo abolicije (obustava postupka prije završetka krivičnog postupka) i pravo na pomilovanje kojim šef države djelimično ili u cjelosti mijenja izrečene kazne u krivičnim stvarima (osuđene osobe djelimično ili u potpunosti oslobađa od kazne).

Šef države se pojavljuje u vidu jednog predsjednika ili monarha, ali se može pojaviti i u vidu kolektivnog šefa države. Prema Ustavu Republike Srpske šef entiteta je predsjednik koga na izborima biraju građani neposrednim putem na mandat od četiri godine.